

Eugeniusz Wiązowski

Salezjanie w Pałowie, w Słonowicach, w Sycewicach oraz w Sławsku

Seminare. Poszukiwania naukowe 31, 279-291

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

EUGENIUSZ WIĄZOWSKI

SALEZJANIE W PAŁOWIE, W SŁONOWICACH, W SYCEWICACH ORAZ W SŁAWSKU

Część parafii obsługiwanych w przeszłości przez salezjanów na Pomorzu Środkowym zajmowała olbrzymie obszary. W miarę możliwości z czasem przekształcano je i wydzielano z nich mniejsze placówki duszpasterskie. Do takich należała zajmująca zachodnią część ziemi słupskiej oraz wschodnie terytorium ziemi sławieńskiej parafia pw. Wniebowzięcia NMP w Pałowie¹. Do zakończenia II wojny światowej cały ten obszar należał administracyjnie do powiatu sławieńskiego, którego wschodnia granica przebiegała niemalże pod Słupskiem. Wszystkie kościoły na tym terenie były ewangelickie i podlegały pod synod w Sławnie². Administracja polska natomiast granicę powiatów słupskiego i sławieńskiego wyznaczyła mniej więcej w połowie odległości między siedzibami obydwu powiatów³. W publikacji najpierw omówiono proces obejmowania i tworzenia nowych placówek duszpasterskich na omawianym terenie oraz przekazywania ich diecezji, później przedstawiono personel duszpasterski, następnie pokrótce zaprezentowano wcześniej istniejące oraz nowo wybudowane obiekty sakralne, a w punkcie ostatnim zapoznano z niektórymi formami pracy duszpasterskiej.

¹ Por. *Schematyzm Diecezji Gorzowskiej* [dalej: *SDG*] 1959, Gorzów Wlkp. 1959, s. 222.

² Por. E. Müller, *Die Evangelischen Bestlichen Pommern von der Reformation bis zur Begegnert*, t. 2, Stein 1912, s. 443-444, 479-481; R. von Blumenthal, *Gros Schlonwitz*, w: *Der Kreis Schlawe. Ein Pommersch Heimatbuch*, red. M. Vollack, Husum 1989, t. 2, s. 910; K.-H. Pagel, *Der Landkreis Stolp In Pommern*, Lubeck 1989, s. 475, 533, 546, 1064.

³ Por. Z. Szultka, *Wstęp*, w: *Inwentarz zespołu Archiwum Państwowego w Koszalinie Oddziału w Słupsku: Gminne rady narodowe powiatu słupskiego 1945-1954*, Słupsk 1972, mps, s. 1-8; tenże, *Wstęp*, w: *Inwentarz zespołu Archiwum Państwowego w Koszalinie Oddziału w Słupsku: Starostwo Powiatowe w Słupsku 1945-1959*, mps, s. 1-10; *Schematyzm Administracji Apostolskiej Kamińskiej, Lubuskiej i Prądnickiej* [dalej: *SAG*] 1949, Gorzów Wlkp. 1949, s. 193, 197-198.

1. PROCES OBEJMOWANIA ORAZ TWORZENIA NOWYCH PLACÓWEK DUSZPASTERSKICH

Pałowo w 1333 r. nosiło nazwę Palowe, zaś ostatnia niemiecka nazwa wsi brzmiała Alt Palow⁴. Wiernych z terenu erygowanej 1 VI 1951 r. parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Pałowie⁵ obsługiwał od IX 1946 r. do XI 1948 r., zamieszkały we Wrześnicy, ks. Damian Jędrzkiewicz, lecz został on aresztowany za działalność w Armii Krajowej. Po nim, przez kilka miesięcy, kościoły parafii obsługiwane były przez franciszkanów ze Sławna. Od 17 do 31 VII 1950 r. posługę duszpasterską pełnił w Pałowie werbista ks. Stefan Skupień, po którym z kolei placówkę objął 1 VIII 1950 r. ks. Szymon Stoltman⁶. Na własną prośbę został on jednak przeniesiony do obsługi innej placówki duszpasterskiej i w grudniu 1952 r. opuścił Pałowo. Wówczas kuria gorzowska zaproponowała parafię do obsługi salezjanom. Na przejęcie jej zgodził się ks. Stanisław Kubacki, który – wg ks. Andrzeja Świdy – nominację na proboszcza w tej placówce duszpasterskiej otrzymał 12 XII 1952 r. Później ks. Kubacki wprawdzie żałował podjętej decyzji i w 1958 r. chciał tę parafię wymienić na mniejszą i łatwiejszą do obsługi – do wymiany jednak nie doszło⁷. Do parafii Pałowie należały miejscowości: Gać – odległa o 2 km, Nosalin – 3 km, Pieszcz – 3 km, Reblino – 6 km, Redęcin – 5 km, Staniewice – 4,5 km, Sycewice – 5 km, Tokary – 8 km, Tyn – 6 km, Wilkowice – 7 km, Wrześnica – 6 km, Zębowo – 5 km, Słonowice – 12 km, Bzowo – 18 km, Dobroczyn (dziś Dobrzęcino) – 13,5 km, Kczewo – 6 km, Komorczyń – 15 km, Runowo – 15 km, Słonowiczki – 13 km, Ściegnica – 19 km, Wrząca – 16 km, Wrząca Mała – 16 km i Zbyszewo – 15 km⁸.

Słonowice są oddalone od Słupska o 14 km. W 1505 r. miejscowość tę nazywano Slonneuitz zaś ostatnia niemiecka nazwa do 1945 r. brzmiała Gross Schlönwitz. W okresie wojen napoleońskich wieś została przez Francuzów podpalona, później ją odbudowano. Majątek przejęty przez rodzinę v. Blumenthal po 1840 r. pozostał w jej rękach do 1945 r.⁹.

⁴ Por. A. Świetlicka, E. Wisławska, *Słownik historyczny miast i wsi województwa słupskiego*, Słupsk 1998, s. 162.

⁵ Por. *Kanoniczna erekcja parafii, Zarządzenia Kurii Gorzowskiej* 7(1951)7-12, s. 224.

⁶ Por. *Schematyzm Diecezji Koszalińsko-Kołońskiej* [dalej: *SDKK*] 1987, opr. P.T. Mielczarek, Koszalin 1987, s. 466.

⁷ Por. A. Świda, *Problem parafii salezjańskich na Ziemiach Odzyskanych*, Łąd 1972, mps, s. 102; tenże, *Towarzystwo Salezjańskie (Rys historyczny)*, Kraków 1984, s. 251, 253; J. Pietrzykowski, *Salezjanie w Polsce 1945-1989*, Warszawa 2007, s. 240.

⁸ Por. *SDG 1959*, s. 222; E. Wiązowski, *Salezjanie na Pomorzu Środkowym w latach 1945-2000*, Warszawa 2008, mps, s. 129.

⁹ Por. A. Świetlicka, E. Wisławska, *Słownik historyczny...*, s. 296; R. v. Blumenthal, *Gras Schlönwitz...*, s. 908-912.

Terytorium parafii pw. św. Stanisława Kostki w Słonowicach w 1949 r. stanowiło część obszaru parafii Pałowo¹⁰, natomiast w schematyzmie z 1959 r. zostało ono wyraźnie wyodrębnione. Wprawdzie nadal figurowało pod parafią Pałowo, ale obsługiwali je salezjanie z parafii Świętej Rodziny w Słupsku. Formalnie parafię erygowano tu 3 V 1976 r.¹¹, z tym, że początkowo była tu parafia pw. MB Pocieszenia we Wrześnicy z siedzibą w Słonowicach¹², a dopiero później przekształcono ją w parafię pw. św. Stanisława Kostki w Słonowicach, lecz samodzielnym wikariatem była już od 1963 r. Wikariusz z Pałowa, ks. Jan Romanowicz, przez rok (1960-1961) mieszkał nawet w Zębowie, ostatecznie jednak w 1962 r. przeniósł się do Słonowic. Zamieszkał tam w wynajętym lokalu i w ten sposób rozpoczął usamodzielnianie tej placówki duszpasterskiej, chociaż odrębne księgi metrykalne: chrztów, małżeństw i zmarłych prowadzono w niej już od 1956 r.¹³. Do placówki duszpasterskiej, a później parafii, pierwotnie należały: Słonowice, Bzowo oddalone o 7 km, Dobrzęcino – 1 km, Kczewo – 4,5 km, Komorzyn – 3 km, Runowo Sławieńskie – 2 km, Słonowiczki – 1 km, Ściegnica – 9 km, Tychowo – 10 km, Warszkowo – 12,5 km, Wrząca – 5 km, Wrześnica – 22 km i Zbyszewo – 7 km¹⁴. W 1991 r. ks. Andrzej Pastwa przekazał parafię Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej¹⁵. Sycewice, zlokalizowane przy głównym szlaku komunikacyjnym Słupsk-Sławno, w odległości 12 km od Słupska, w 1347 r. nazywały się Siczowiec. Miejscowość należała do dóbr lennych rodu Zitzewitz. Jednym z najznamienitszych członków rodu był Wilhelm Zitzewitz, którego król pruski w 1909 r. uhonorował nadaniem tytułu szlacheckiego. Heinrich v. Zitzewitz w okresie międzywojennym odbudował wystawiony w 1905 r. pałac i założył park. Pałac już po zakończeniu działań wojennych spalili stacjonujący w nim żołnierze Armii Czerwonej¹⁶. Sycewice stały się siedzibą parafii przeniesionej tu z Pałowa, bowiem po wybudowaniu nowego kościoła i domu parafialnego przeprowadzili się do tej miejscowości administrujący parafię salezjanie z Pałowa¹⁷. W 1998 r. ks. Jan Terlikowski przekazał parafię Sycewice Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej.

¹⁰ Por. *SAG 1949*, s. 193.

¹¹ Por. *SDKK 1987*, s. 474.

¹² Por. tamże, s. 234.

¹³ Por. Archiwum parafii pw. św. Stanisława Kostki w Słonowicach [dalej: APSKS]. *Kronika parafii pw. św. Stanisława Kostki w Słonowicach 1981-1991*, b. sygn., b. pag.; E. Wiązowski, *Od średniowiecza do współczesnej gminy Kobylnica*, Kobylnica 2006, mps, s. 526.

¹⁴ Por. *SDG 1987*, s. 475.

¹⁵ Por. *SDG 1998*, opr. K. Zadarko, D. Końska, K. Wilkowska, Koszalin 1998, s. 369; E. Wiązowski, *Słonowice, bo... Słony*, Powiat Słupski 11(2011)7-8, s. 42.

¹⁶ Por. Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku Delegatury w Słupsku [dalej: AWUOZS]. *Karta ewidencyjna zespołu folwarcznego w Sycewicach 1901*, b. sygn., b. pag.; A. Świetlica, E. Wisławska, *Słownik historyczny...*, s. 223; K.-H. Pagel, *Der Landkreis Stolp...*, s. 1066-1068; T. Gawlik, *Sycewice*, Kurier Sołecki 1(2001)2, s. 11; E. Wiązowski, *Tam, gdzie jest park podworski i była ferma „tysiąca krów”*, Powiat Słupski 9(12009)1-2, s. 41.

¹⁷ Por. *SDKK 1998*, s. 372.

Sławsko położone jest po północno-wschodniej stronie Sławna. Niemiecka nazwa miejscowości do 1945 r. brzmiała Alt Schlane. Około X w. powstał tu gród, który stał się ważnym ośrodkiem politycznym i gospodarczym na Pomorzu Środkowym. Od XII w. mieściła się w Sławsku siedziba Księstwa Sławieńskiego. Sławsko jako ośrodek administracyjny podupadło ostatecznie w XV w.¹⁸. W latach 1973-1982 salezjanie obsługiwali należąca do parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Sławnie wikarię parafialną w Sławsku¹⁹, do której należało: Sławsko, Bolszewo oddalone o 3 km oraz Radosław – 4 km²⁰.

2. PERSONEL DUSZPASTERSKI

Salezjanami sprawującymi urząd proboszcza w parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Pałowie byli: ks. Stanisław Kubacki od 1 XII 1952 do 30 IX 1959 (†8 II 1991 r. w Barlinku – parafia Nowogródek Pom.), ks. Stanisław Wojewódzki – 1 X 1959 - 15 VIII 1963 (inkardynowany do Diecezji Siedleckiej), ks. Franciszek Słoma 15 VIII 1963 - 1 VII 1968 (†10 VII 2003 – Dębno Lub.), ks. Tadeusz Kujawa 15 VIII 1969 - 1 VII 1974, ks. Leon Grochalski 1 VII 1974 - 1 VIII 1978 (†19 II 1994 r. – Łąd), ks. Stanisław Smuniewski 1 VIII 1978 - 9 VIII 1986 oraz ks. Wiesław Dąbrowski 9 VIII 1986 - XII 1988²¹.

Ograniczenia władz państwowych w zakresie ustanawiania nowych jednostek administracyjnych w Kościele pod koniec lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX w. przyczyniły się do tego, że mnóstwo placówek duszpasterskich funkcjonowało nieformalnie, bowiem rządcy diecezji nie mogli ustanawiać parafii. Placówki takie funkcjonowały jako samodzielne wikariaty bądź wikarie parafialne. Sytuacja taka występowała m.in. w Słonowicach, gdzie parafię erygowano dopiero 3 V 1976 r.²², mimo że placówka duszpasterska funkcjonowała jako odrębna dużo wcześniej. Placówką tą jako wikariusze samodzielni zarządzali: ks. Józef Padurek 1963-1965 (†15 II 1983 – Bydgoszcz), ks. Henryk Frączek 1965-1967 (†11 VII 1991 – Kutno), ks. Zdzisław Serwa 1967-1983, od 3 V 1976 r. proboszcz (†6 IV 2007 – Łąd) i jako proboszcz w parafii posługę duszpasterską pełnił w latach 1983-1991 ks. Andrzej Pastwa²³.

¹⁸ Por. A. Świetlicka, E. Wisławska, *Słownik historyczny...*, s. 205-206.

¹⁹ Por. *SDKK 1982*, opr. P.T. Mielczarek, Koszalin 1982, s. 325.

²⁰ Por. *SDKK 1977*, opr. P.T. Mielczarek, s. 233; *SDKK 1987*, s. 472-473.

²¹ Por. Archiwum Towarzystwa Salezjańskiego Inspektorii św. Wojciecha w Pile [dalej: ASIP]. T. Pałowo-Sycewice, b. sygn., b. pag.; Archiwum parafii pw. św. Jana Bosko w Sycewicach [dalej: APSJBS]. *Kronika parafii pw. Wniebowzięcia M.B. w Pałowie 1963-1988*, b. sygn. b. pag.; *SDG 1987*, s. 466.

²² Por. APSKS, *Kronika parafii pw. św. Stanisława Kostki w Słonowicach 1967-2004*, b. sygn., b. pag.; *Kronika diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej 1972-1992*, opr. M. Czerner, Koszalin 1995, s. 46; *SDKK 1987*, s. 474.

²³ Por. ASIP. T. Słonowice, b. sygn., b. pag.; APSKS. *Kronika parafii pw. św. Stanisława Kostki w Słonowicach...*, b. pag.; E. Wiązowski, *Słonowice, Moje Miasto* (2011)5, s. 9.

W parafii Sycewice, po przeniesieniu tu siedziby parafii z Pałowa, urząd proboszcza nadal wykonywał ks. W. Dąbrowski 9 XII 1988 - 1991, po nim ks. Roman Dąbrowski 1991-1994 (inkardynowany do Archidiecezji Gnieźnieńskiej), a następnie ks. Jan Terlikowski 1994 - VI 1998²⁴. Poza tym, w latach 1973-1982, jako rektor kościoła, obsługiwał samodzielnie placówkę duszpasterską w Sławsku ks. Władysław Odziemczyk²⁵.

Personel pomocniczy w tych placówkach stanowili wikariusze i inni księża kierowani przez inspektorów. I tak, w parafii Pałowo pracę proboszczów wspierali: ks. Wacław Stefanowicz 1958-1959 (†21 XII 1992 – Wilno), ks. Jan Romanowicz 1959-1961, ks. Stanisław Snarski 1961-1962, ks. Marian Barzowski 1962 i 1967, ks. Zdzisław Serwa 1962-1967, ks. Józef Padurek 1963-1965 (†15 II 1983 – Szczecin)²⁶, ks. Stanisław Boguski 1964-1965, ks. Marian Juraś 1965 (†21 IX 2000 – Wejherowo), ks. Mikołaj Kieliszkiwicz 1966-1967, ks. Jan Wardach 1966-1967, ks. Józef Borawski 1967-1970 (†23 V 1999 – Kobylnica)²⁷, ks. Franciszek Kamiński 1967-1968, ks. Zygmunt Ciupiński 1968-1970, ks. Mieczysław Kitlas 1970-1971 (†18 IV 1979 – Sztum)²⁸, ks. Zenon Jakuboszczak 1971-1972, ks. Leon Grochalski 1972-1974, ks. Lucjan Kamieński 1972-1974²⁹, ks. Eugeniusz Błędek 1974-1975, ks. Gustaw Zając 1974-1976 (†15 II 2001 – Szczecin), ks. Ignacy Czarnota 1975-1976 (†29 IX 1996 – Słupca), ks. Kazimierz Drynkowski 1976-1977, ks. Tadeusz Malawski 1976-1980 (†21 VI 2005 – Swobnica), ks. Franciszek Maziarz 1977-1981 (†14 IV 1997 – Różańsko), ks. Marian Nowak 1980-1981, ks. Tadeusz Rusiniak 1981-1982 (†25 XI 1988 – Trzcinna), ks. Stanisław Szoka 1982-1984 (†28 VII 1993 – Szczuczyno, Białoruś), ks. Andrzej Zdzieborski 1982-1983, ks. Stanisław Kucharewicz 1983-1984 (†11 IX 1984 – Rumia), ks. Stanisław Ługowski 1983-1986, ks. Stefan Sztuba 1986-1988, ks. Mirosław Formela 1988-1989, ks. Stanisław Labuda 1988-1989 (†27 X 2005 – Słupsk) i ks. Benedykt Wisiński 1989³⁰.

Ponadto, w parafii Pałowo asystencję odbywało 24³¹ kleryków. Spośród nich święcenia kapłańskie później przyjęło i w Zgromadzeniu Salezjańskim pozostało

²⁴ Por. ASIP. *Pałowo-Sycewice...*, b. pag.; APSJBS. *Kronika parafii pw. św. Jana Bosko w Sycewicach 1988-1998*, b. sygn., b. pag.; *SDKK 1998*, s. 372.

²⁵ Por. Archiwum parafii pw. Świętych Piotra i Pawła w Sławsku. *Kronika parafii pw. Świętych Piotra i Pawła w Sławsku 1963-1986*, b. sygn., b. pag.; *SDKK 1987*, s. 325; *SDKK 1998*, s. 368.

²⁶ Por. *Salesiani defunti dal 1864 al. 1986*, Roma 1986, s. 56, 119.

²⁷ Por. E. Wiązowski, *Śp. ks. Józef Borawski*, Kronika Inspektoriatu Inspektorii św. Wojciecha z siedzibą w Pile (1999)6, s. 177-179.

²⁸ Por. ASIW. A. Świda, *Problem parafii salezjańskich...*, s. 103.

²⁹ Por. *Elenco Generale della Socjeta di s. Francesco di Sales 1974*, Roma 1974, s. 255.

³⁰ Por. ASIP. T. *Pałowo-Sycewice...*, b. pag.; *Wykaz placówek i współbraci polskich prowincji Towarzystwa Salezjańskiego [dalej: Elenko] 1988-1989*, s. 42.

³¹ Por. ASIP. T. *Pałowo-Sycewice...*, b. pag.; ASIW. A. Świda, *Problem parafii salezjańskich...*, s. 103-104.

10 – ks. Mikołaj Staszków, ks. Marian Barzowski, ks. Stanisław Sadowski, ks. Stanisław Koronkiewicz, ks. Bogdan Walczykiewicz, ks. Józef Ziółkiewicz, ks. Henryk Olesik, ks. Krzysztof Wilkos, ks. Tadeusz Stromski, i ks. Piotr Dziekan (†4 III 1994 – Piła).

W parafii Słonowice wraz z ks. A. Pastwą pracował w latach 1989-1991 ks. Zenon Kapłon³² oraz w latach 1988-1989 praktykę pedagogiczno-duszpasterską odbywał jeden kleryk³³. W parafii Sycewice posługę duszpasterską pełnili zaś: ks. Stanisław Labuda 1989-1990³⁴, ks. Benedykt Wiśniński 1989-1990, ks. Mirosław Vetter 1990³⁵, ks. Jacek Żurawski 1991-1992³⁶, ks. Józef Deniziak 1992, ks. Zdzisław Lepper 1992-1993, ks. Zenon Kapłon 1993-1996 i ks. Czesław Nienikowski 1996³⁷.

3. PRZEJMOWANIE, ADAPTACJA I BUDOWA NOWYCH OBIEKTÓW SAKRALNYCH

Kościół pw. MB Wniebowziętej w Pałowie poświęcony był 1 IX 1945 r.³⁸. Świątynia w Pałowie zbudowana została w XIX w. w stylu neoromańskim, jest murowana z cegły z wyodrębnionym prezbiterium, które zostało zakończone trójbocznie. Od strony zachodniej umieszczono wystającą z nawy drewnianą wieżę³⁹. W 1989 r. kościół w Pałowie utracił status kościoła parafialnego, a stał się kościołem filialnym⁴⁰.

W latach 1951-1986 kościołem filialnym parafii Pałowo był poświęcony 25 VI 1945 r. kościół pw. św. Michała Archanioła w Staniewiczach⁴¹. Pierwszy kościół w Staniewiczach został wybudowany w XV w. Z obiektu tego zachowała się tylko czworoboczna wieża i część ściany zachodniej. Obecny kościół wzniesiony został w XVIII w. i jest budowlą o konstrukcji ryglowej⁴². Kościół filialny pw.

³² Por. *Elenko 1989-1990*, s. 48; *Elenko 1990-1991*, s. 51.

³³ Por. *Elenko 1988-1989*, s. 47.

³⁴ Por. E. Wiązowski, *Salezianie na Pomorzu Środkowym...*, s. 151-151, 169-200, 207.

³⁵ Por. *Elenko 1990-1991*, s. 54.

³⁶ Por. *Elenko 1991-1992*, s. 54.

³⁷ Por. ASIP. T. *Pałowo-Sycewice...*, b. pag.; E. Wiązowski, *Od średniowiecza do współczesnej gminy Kobylnica*. Kobylnica 1996, mps, s. 532-533.

³⁸ Por. *SDKK 1987*, s. 465.

³⁹ Por. Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie Delegatury w Koszalinie [dalej: AWUOZK]. *Karta ewidencyjna kościoła filialnego pw. Wniebowzięcia NMP w Pałowie*, 1966, b. sygn., b. pag.; *SDKK 1977*, s. 228; *SDKK 1982*, s. 320.

⁴⁰ Por. *Kronika diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej...*, s. 261.

⁴¹ Por. *SDG 1959*, s. 223; *SDG 1969*, opr. E. Jagodziński, Gorzów Wlkp. 1969, s. 234; *SDKK 1974*, Koszalin 1974, s. 102; *SDKK 1977*, s. 229.

⁴² Por. AWUOZK. *Karta ewidencyjna kościoła filialnego pw. św. Michała Archanioła w Staniewiczach*, 2002, b. sygn., b. pag.; *SDKK 1982*, s. 321; *SDKK 1987*, s. 472.

MB Wspomożycielki Wiernych w Zębowie również poświęcono w 1945 r.⁴³. Najstarszą częścią kościoła jest – wzniesiona najprawdopodobniej w XV w. – wieża. Korpus pierwotnej świątyni spłonął pod koniec XVIII w. Staraniem Pawła v. Belowa, właściciela pobliskiego Redęcina, został wkrótce odbudowany. Kościół pierwotnie używany był przez katolików, następnie przez ewangelików i po II wojnie światowej ponownie stał się świątynią katolicką⁴⁴. Stosunkowo późno, bo dopiero 25 VIII 1977 r. kard. nominat Ignacy Jeż poświęcił poewangelicki kościół pw. Podwyższenia Krzyża Św. w Pieszczu, również stanowiący świątynię filialną parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Pałowie⁴⁵. Kościół w Pieszczu wzniesiono w końcu XV w. Obiekt przekazany został parafii dopiero 31 XII 1973 r., po czym salezianie z Pałowa niezwłocznie podjęli remont. Jest to obiekt murowany z cegły, otynkowany, salowy⁴⁶.

Kościół parafialny pw. św. Stanisława Kostki w Słonowicach poświęcony został 1 X 1946 r.⁴⁷. Wieża eklektycznej świątyni pochodzi prawdopodobnie z XV w. Pierwotnie była to budowla założona na planie prostokąta bez wyodrębnionego prezbiterium, z prostokątną kruchtą od południa. Obecny kościół pochodzi najprawdopodobniej z przełomu XIX i XX w.⁴⁸. Wiadomo, że 11 VII 1807 r., na skutek pożaru, kościół w Słonowicach „znacznie ucierpiał”⁴⁹. Budowla ma jedną nawę, od zachodu wyższą wieżę, a od wschodu prostokątne prezbiterium⁵⁰. Po wkroczeniu do Słonowic wojsk radzieckich kościół został zdewastowany⁵¹.

W 1968 r. ks. Z. Serwa doposażył świątynię w ołtarz główny sprowadzony z parafii pw. św. Teresy z Łodzi. Figury: Najświętszego Serca Pana Jezusa, MB Niepokalanej i św. Józefa umieszczone w tym ołtarzu sprowadzono ze Śląska. W 1973 r., trzy lata później, obok kościoła zbudowano nową dzwonnice i zawieszono na niej dzwony: św. Stanisława (ufundowali rodzice), Aniołów Stróżów

⁴³ Por. *SDKK 1987*, s. 465.

⁴⁴ Por. AWUOZS. *Karta ewidencyjna kościoła filialnego pw. NMP Wspomożycielki Wiernych w Zębowie*, 1993, b. sygn., b. pag.; *SDKK 1982*, s. 321; E. Wiązowski, *Kościół w Zębowie*, *Głos Kobylnicy* 4(1994)5, s. 2.

⁴⁵ Por. *SDKK 1987*, s. 465; *SDKK 1998*, s. 371.

⁴⁶ Por. AWUOZK. *Karta ewidencyjna kościoła filialnego pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Pieszczu*, b. sygn., b. pag.; *SDKK 1982*, s. 321.

⁴⁷ Por. *SDG 1959*, s. 223; *SDKK 1998*, s. 368.

⁴⁸ Por. AWUOZS. *Karta ewidencyjna kościoła parafialnego pw. św. Stanisława Kostki w Słonowicach*, 1993, b. sygn., b. pag.

⁴⁹ Por. E. Müller, *Der Evangelischen Beistlichen Pommers...*, s. 444.

⁵⁰ Por. AWUOZS. *Karta ewidencyjna kościoła parafialnego pw. św. Stanisława Kostki w Słonowicach...*, b. pag.; APSKS. *Kronika parafii pw. św. Stanisława Kostki w Słonowicach...*, b. pag.; F. Mamuszka, J. Stankiewicz, *Zabytki powiatu słupskiego*, Poznań 1962, s. 20; E. Sienkiewicz, *Lepiej czy weselej*, *Gość Niedzielny* 78(2001)12, s. 17.

⁵¹ Por. R. v. Blumenthal, *Gros Soklonwitz...*, s. 911.

(ufundowała młodzież). W 1986 r., staraniem ks. A. Pastwy, wymieniono pokrycie wieży⁵². Kubatura obiektu wynosi 1849 m³, a powierzchnia użytkowa 257m²⁵³. W drugiej połowie lat 80. ubiegłego stulecia ks. A. Pastwa prowadził budowę nowego domu parafialnego oraz zabezpieczył plac pod budowę kaplicy publicznej we Wrzącej, lecz obydwie inwestycje sfinalizował już jego następca⁵⁴.

W okresie obsługi parafii w Słonowicach przez salezjanów, świątyniami filialnymi były kościoły w Tychowie i we Wrześnicy. Kościół pw. MB Pocieszenia we Wrześnicy poświęcono w 1946 r.⁵⁵. Obiekt pochodzi z XIX w. Jest budowlą murowaną z cegły w stylu neogotyckim, z wyodrębnionym, zakończonym półokrągłym łukiem prezbiterium i murowaną wieżą od zachodniej strony⁵⁶. Kościół pw. MB Królowej Polski w Tychowie poświęcono 20 X 1958 r.⁵⁷. Obiekt wybudowany został w XIV w., natomiast w XIX w. był częściowo przebudowany. Jest świątynią gotycką, murowaną na rzucie prostokąta z trójbocznie zakończonym prezbiterium i wieżą zbudowaną na rzucie kwadratu również umieszczoną od strony zachodniej⁵⁸.

Obsługiwany czasowo, w latach 1973-1982, przez ks. Odziemczyka kościół pw. św. Piotra i Pawła w Sławsku poświęcony został 22 VII 1945 r., a po erygowaniu w Sławsku 24 I 1986 r. parafii podniesiony został do rangi kościoła parafialnego⁵⁹. Znaczenie grodu w Sławsku podniosło osiedlenie się w nim, przed 1155 r., rycerzy zakonu joanitanów. Prawdopodobnie już w XII w. w grodzie zbudowano kościół pw. św. Jakuba. W 1402 r. mieszkańcy nowego Sławna najechali na stary gród, zdobyli go i spalili. Wzmiankowany w 1489 r. jako parafialny, kościół w Sławsku wybudowany został najprawdopodobniej na początku XV w. Ma zwartą, zdominowaną przez smukłą wieżę, bryłę. Gotycki, trzynawowy, z niewyodrębnionym, zamkniętym trójbocznie prezbiterium obiekt wymurowany został z cegieł. Usytuowana od zachodniej strony trójkondygnacyjna wieża z uskokowym portalem i z zendrówkami układanymi w romby przykryta została dwuspadowym dachem. Wszystkie zachowane elementy: architektura, posadzka oraz malowidła tworzą niepowtarzalny przykład „uboższej” architektury wiejskiej, różniącej się w znaczny sposób od dużo lepiej znanej gotyckiej architektury ko-

⁵² Por. APSSKS, *Kronika parafii pw. św. Stanisława Kostki w Słonowicach...*, b. pag.

⁵³ Por. AWUOZS, *Karta ewidencyjna kościoła parafialnego pw. św. Stanisława Kostki w Słonowicach...*, b. pag.

⁵⁴ Por. ASIP, T. *Słonowice...*, b. pag.; APSKS, *Kronika Parafii pw. Św. Stanisława Kostki w Słonowicach...*, b. pag.

⁵⁵ Por. *SDKK 1987*, s. 474.

⁵⁶ Por. *SDKK 1982*, s. 327.

⁵⁷ Por. *SDKK 1998*, s. 368.

⁵⁸ Por. AWUOZK, *Karta ewidencyjna kościoła filialnego pw. MB Królowej Polski w Tychowie*, 1994, b. sygn., b. pag.; *SDKK 1982*, s. 227.

⁵⁹ Por. *SDKK 1998*, s. 367-368.

ściołów miejskich⁶⁰. W latach 1973-1982 do ówczesnego samodzielnego wikariatu w Sławsku, jako filialny, należał również poświęcony 31 III 1946 r. kościół pw. MB Szkaplerznej w Radosławiu⁶¹. Był to obiekt z XIX w., murowany z cegły, jednonawowy, wybudowany na rzucie prostokąta z niewyodrębnionym, zamkniętym łukiem prezbiterium, bez wieży⁶².

Starania o zezwolenie na budowę nowego kościoła pw. św. Jana Bosko w Sycewicach wszczął na przełomie 1986 i 1987 r. proboszcz z Pałowa, a zarazem późniejszy budowniczy obiektów kościelnych w Sycewicach, ks. W. Dąbrowski⁶³. Aktu poświęcenia i wmurowania kamienia węgielnego w nowo powstającym kościele dokonał 30 X 1987 r. biskup pomocniczy z Koszalina Tadeusz Werno⁶⁴. Budowa obiektów prowadzona była w tak szybkim tempie, że 8 XII tego samego roku erygowano przy budującej się świątyni przeniesioną z Pałowa parafię⁶⁵, a 6 VI 1989 r. kard. nominat I. Jeź kościół poświęcił⁶⁶. Pod koniec stycznia 1997 r. do kościoła w Sycewicach ofiarował swoje rzeźby, urodzony tu w 1925 r., artysta plastyk Henrich Eugen v. Zitzewitz (który według zamierzeń rodziny miał zostać właścicielem miejscowości), po II wojnie światowej został jednak wysiedlony i zamieszkiwał w Braunschweigu⁶⁷. W Sycewicach, staraniem Zgromadzenia Salezjańskiego, wybudowano również plebanię i dom katechetyczny⁶⁸.

4. WIERNI ORAZ WYBRANE FORMY POSŁUGI DUSZPASTERSKIEJ

Wszystkie 4 omawiane placówki duszpasterskie obejmowały swoim zasięgiem tereny najczęściej zamieszkałe przez pracowników PGR-ów. W parafii Pałkowo w: 1959 r. zamieszkiwało 2093 wiernych, 1977 r. – 3500, 1982 r. – 3500, 1987 r. – 2504. Parafia Słonowice liczyła: w 1977 r. – 2198 osób, 1982 r. – 2198, 1987 r. – 2164, natomiast parafia Sycewice: w 1998 r. miała 2700 mieszkańców, zaś placówka w Sławsku: w 1977 r. – 1500, a w 1982 r. – 700 parafian⁶⁹.

⁶⁰ Por. AWUOZK. *Karta ewidencyjna kościoła parafialnego pw. Świętych Piotra i Pawła w Sławsku*, 1992, b. sygn., b. pag.; E. Sienkiewicz, *Każda świątynia jest skarbem i skarbnicą*, Gość Niedzielny 78(2001)22, s. 17.

⁶¹ Por. *SDKK 1989*, s. 367-368.

⁶² Por. AWUOZK. *Karta ewidencyjna kościoła filialnego pw. MB Szkaplerznej w Radosławie*, 2001, b. sygn., b. pag.; *SDKK 1982*, s. 326.

⁶³ Por. ASIP. *T. Pałowo-Sycewice...*, b. pag.

⁶⁴ Por. *Kronika diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej...*, s. 227.

⁶⁵ Por. *SDKK 1998*, s. 371.

⁶⁶ Por. *Kronika diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej...*, s. 261.

⁶⁷ Por. E. Wiązowski. *Rzeźby Zitzewica w Sycewicach*, Gość Niedzielny 74(1997)9, s. 16.

⁶⁸ Por. ASIP. *T. Pałowo-Sycewice...*, b. pag.; APSJBS. *Kronika parafii pw. św. Jana Bosko w Sycewicach...*, b. pag.

⁶⁹ Por. *SDG 1959*, s. 222; *SDKK 1977*, s. 228, 233, 234; *SDKK 1982*, s. 320, 325, 326; *SDKK 1987*, s. 465, 475; *SDKK 1989*, s. 371.

Dekretem z 5 VIII 1949 r. władze państwowe ograniczyły swobody zakonników, kongregacji duchownych oraz stowarzyszeń katolickich⁷⁰. Od 1 IX 1958 r. obowiązywało już Zarządzenie Ministra Oświaty, na mocy którego nauczycielami religii w szkołach państwowych nie mogły być osoby przynależne do zgromadzeń zakonnych⁷¹. W praktyce nauczanie odbywało się nie tylko w salkach katechetycznych, ale i w pomieszczeniach wynajętych w prywatnych mieszkaniach. W 1987 r. na terenie parafii Pałowo było aż 6 punktów katechetycznych: w Noskowie (w wynajętym mieszkaniu), w Pieszczu (w kaplicy katechetycznej), w Reblinie (w wynajętym pomieszczeniu), w Sycewicach (w wynajętym pomieszczeniu), we Wrześnicy (w kościele) oraz w Zębowie (w kościele). Na terenie parafii Słonowice istniało 5 punktów katechetycznych: w Słonowicach (w kancelarii parafialnej), w Bzowie (w wynajętym mieszkaniu), w Tychowie (w kaplicy przy kościele), w Warszkówku (u gospodarza) i we Wrzącej (również u gospodarza).

W tym samym okresie, na terenie parafii Sławsko punkty takie znajdowały się w Sławsku (u gospodarza), w Radosławie (w kościele), a także w Słonowicach (w kościele)⁷² i można przypuszczać, że analogiczna sytuacja panowała, kiedy placówką tą zarządzał ks. W. Odziemczyk. Powrót religii do szkół nastąpił dopiero po upadku komunizmu w Polece. Wg stanu z 1998 r., na terenie parafii Słonowice istniały szkoły podstawowe w Słonowicach – klasy 0-VIII, we Wrzącej – 0-II i w Tychowie – 0-IV, natomiast na terenie parafii Sycevice istniały szkoły podstawowe w Pieszczu – I-VIII, Radęcinie – I-III, Sycewicach – I-VIII oraz we Wrześnicy – I-VIII⁷³.

Istotnym elementem pielęgnacji pobożności ludowej było organizowanie pielgrzymek⁷⁴. Wierni prezentowanych placówek duszpasterskich tradycyjnie pielgrzymowali przede wszystkim na Jasną Górę, ale na ich pątniczych szlakach znajdowały się także sanktuaria maryjne w Licheniu, Rokitnie i Skrzatuszu. Pielgrzymowali także na misteria Męki Pańskiej do Łądu oraz na spotkanie z bł. Janem Pawłem II podczas jego kolejnych pielgrzymek do Ojczyzny⁷⁵.

⁷⁰ Por. P. Raina, *Cele polityki władz PRL wobec Watykanu*, Warszawa 2001, s. 57; *Program nauczania ośmioklasowej szkoły podstawowej*, red. W. Stołowski, Warszawa 1963, s. 5-6; K. Kowalczyk, *W walce o rząd dusz. Polityka władz Państwowych wobec Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim w latach 1945-1956*, Szczecin 2003, s. 267.

⁷¹ Por. *Zarządzenie Ministra Oświaty z 4 sierpnia 1958 r. w sprawie nauczycieli religii, w: Położenie prawne kościołów i związków wyznaniowych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Zbiór przepisów i dokumentów według stanu na dzień 1 października 1960 r.*, red. E. Małkiewicz, S. Podemski, Warszawa 1960, s. 75.

⁷² Por. *SDKK 1987*, s. 473, 475.

⁷³ Por. *SDKK 1998*, s. 369, 372.

⁷⁴ Por. S. Wojnar, *Pielgrzymki*, Koszalińsko-Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne 17(1989)4, s. 105-109; S. Oskwarek, *Duchowość pielgrzymki*, Don Bosco (2003)6, s. 10.

⁷⁵ Por. E. Wiązowski, *Papież słupszczaninem*, Powiat Słupski 3(2003)10-11, s. 14.

Grupami Żywego Różańca opiekowali się proboszczowie, ale bywało też, że funkcję moderatora powierzano innym kapłanom. Choć w archiwach brak jest danych liczbowych dotyczących Żywego Różańca w placówkach duszpasterskich Pałowo, Szonowice, Sycewice i Sławsko, to jednak wiadomo, iż istniał on w każdej z nich⁷⁶.

W omawianych parafiach brakowało dobrego zaplecza lokalowego, a budowy angażowały duszpasterzy w prace poza duszpasterskie, ale sercem parafii prowadzonych przez salezjanów pozostawało oratorium, które zresztą było najważniejszym pomysłem wychowawczym założyciela Towarzystwa Salezjańskiego⁷⁷. Salezjanie zdawali sobie sprawę, iż śpiew, muzyka, miały wielkie znaczenie w prewencyjnym systemie wychowawczym i stali się pionierami w stosowaniu muzyki – w szerokim znaczeniu – w liturgii⁷⁸. W każdej z omawianych placówek duszpasterskich istniała Liturgiczna Służba Ołtarza, z tym, że ministrantami, stanowiącymi niejako integralną grupę, zajmowali się w zasadzie salezjanie księży i klerycy asystenci, natomiast bielankami i dziewczętami do sypania kwiatów – częściej bardziej aktywne matki⁷⁹. Najliczniejsze grupy ministrantów skupiały się z reguły przy świątyniach centralnych parafii. Z zapałem pracowali wśród ministrantów klerycy asystenci. Opiekunowie ministrantów organizowali swoim podopiecznym rekolekcje, dni skupienia, ale także zabawy, zawody sportowe, obozy i biwaki. W parafii pw. św. Jana Bosko w Sycewicach, ks. Czesław Nenikowski utworzył drużynę Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej⁸⁰. Praca z młodzieżą, a przede wszystkim z ministrantami, przynosiła wymierne efekty, gdyż ogromna większość powołań kapłańskich, w tym także do Zgromadzenia Salezjańskiego, wywodziła się ze wspólnot ministranckich. Z parafii Szonowice pochodzi ks. Cezary Lesikowski – Diec. Koszalińsko-Kołobrzeska, ks. Adam Michalski – salezjanin i s. Elżbieta Stępniewska – urszulanka, zaś z parafii Sycewice wywodzą się salezjanie: ks. Józef Paliwoda, ks. Cezary Liwiński oraz ks. Leszek Pałac⁸¹.

⁷⁶ Por. *SDKK 1998*, s. 367, 369, 372.

⁷⁷ Por. *Konstytucje i Regulaminy Towarzystwa Salezjańskiego [z 1984 r.]*, Konst., art. 40; S. Kulpaczyński, *Oratorium środowiskiem wychowawczym i katechetycznym*, w: *Wychowanie chrześcijańskie w duchu św. Jana Bosko*, red. M. Majewski, Kraków 1988, s. 73.

⁷⁸ Por. K. Niegowski, *Muzyka w systemie wychowawczym Salezjanów ks. Bosko, Seminare. Poszukiwania naukowe* 15(1999), s. 229-301.

⁷⁹ Por. APSJBS. *Kronika parafii pw. św. Jana Bosko w Sycewicach...*, b. pag.; APSKS. *Kronika parafii pw. św. Stanisława Kostki w Szonowicach...*, b. pag.

⁸⁰ Por. *SDKK 1998*, s. 331, 372, 394.

⁸¹ Por. tamże, s. 368, 371; *Elenko Inspektorii Pilskiej 2008-2009*, s. 52-53.

PODSUMOWANIE

W latach 1952-1988 parafię w Pałowie w imieniu Zgromadzenia Salezjańskiego obsługiwało 7 proboszczów. Personel pomocniczy stanowiło 33 kapłanów oraz 24 kleryków odbywających asystencję. Teren parafii był bardzo rozległy i sięgał niemalże spod Słupska aż pod Sławno. Z parafii tej w 1963 r. wydzielono placówkę duszpasterską w Słonowicach. Formalne ustanowienie odrębnej parafii Słonowice nastąpiło dopiero 3 V 1976 r. Wcześniej podstawy do utworzenia nowej placówki duszpasterskiej, która na początku funkcjonowała jako samodzielna wikaria, stworzył w latach 1962-1963 ks. Jan Romanowicz, a po nim zarządzała tą placówką 4 salezjanów, z tym, że trzeci z nich ks. Zdzisław Serwa najpierw administrował nią jako samodzielny wikariusz, a dopiero po ustanowieniu parafii otrzymał nominację na proboszcza, zaś jego następcą, ks. Andrzej Pastwa w 1991 r. przekazał parafię Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej. Ks. Pastwie w ostatnich dwóch latach pomagał dodatkowo jeden kapłan oraz w latach 1988-1989 – asystent.

Po zbudowaniu przez proboszcza z Pałowa ks. Wiesława Dąbrowskiego nowego kościoła i plebanii w Sycewicach, z dniem 8 XII 1988 r. erygowano tam parafię pw. św. Jana Bosko i salezjanie z Pałowa przenieśli się do Sycewic, a kościół w Pałowie stał się kościołem filialnym. Łącznie z budowniczym kościoła, w parafii Sycevice urząd proboszcza sprawowało trzech salezjanów, gdyż w 1998 r. ostatni z nich ks. Jan Terlikowski również tę parafię przekazał Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej. Pracę duszpasterską proboszczów w Sycewicach wspierało 8 kapłanów. W latach 1973-1982, jako rektor kościoła w Sławsku, tworząc równocześnie zręby erygowanej tam później parafii, pracował również ks. Władysław Odziemczyk. W parafiach Pałowo, Słonowice i Sycevice w okresie prowadzenia ich przez salezjanów istniały róże Żywego Różańca, duszpasterze prowadzili grupy ministranckie, w możliwej wówczas – aczkolwiek skromnej – formie funkcjonowały oratoria dla młodzieży, a w Sycewicach ponadto ks. Czesław Nenikowski założył Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej.

SALESIANS IN PAŁOWO, IN SŁONOWICE, IN SYCEWICE AND IN SŁAWSKO

Summary

This article provides a historical overview of the presence of the Salesian priests in four towns in northern Poland. Between the years 1952 – 1988, the parish in Pałowo was served by 7 parish priests on behalf of the Salesian Society. The assistant staff consisted of 33 priests and 24 clerical students undergoing pastoral training. The area of the parish was very vast and almost reached from Słupsk to Sławno. A pastoral post in Słonowice was separated from this parish in 1963. The formal establishment of a separate parish in Słonowice did not take place until 3 May 1976. Earlier, between the years 1962 – 1963, Rev. Jan Romanowicz created the basis for founding a new pastoral post which at first functioned as an independent curacy. Later, 4 Salesians managed this post, but the third of them, Rev. Zdzisław Serwa, first managed it as an independent curate. After the parish was established, Rev. Serwa was nominated parish priest however his successor Rev. Andrzej Pastwa transferred the parish to the Koszalińsko – Kołobrzaska Diocese in 1991. For the last two years before the transfer, Rev. Pastwa was additionally helped by one clergyman and between the years 1988 – 1989 one assistant.

After the parish priest from Pałowo, Rev. Wiesław Dąbrowski, built a new church and a presbyter in Sycewice, St. John Bosco Parish was erected on 8 December 1988. At this time, the church in Pałowo moved to Sycewice and the church in Pałowo became a filiar church. The post of parish priest was performed altogether by three Salesians and the builder of the church in the parish in Sycewice. In 1998, one of those priests, Rev. Jan Terlikowski, also transferred this parish to the Koszalińsko-Kołobrzaska Diocese. The pastoral work of the parish priests in Sycewice was supported by 8 clergymen.

Between the years 1973 – 1982, Rev. Władysław Odziemczyk worked as a rector of the church in Sławsko. He also created the framework for a parish erected there later. During the period in which the Salesian priests managed the parishes in Pałowo, Słonowice and Sycewice, the priests managed roses of the Living Rosary, altar server groups, and oratory for teenagers. In Sycewice, Rev. Czesław Nenikowski founded the Scouting Association of the Republic of Poland.

Keywords: Salesians, priesthood, parish, priest, Pałowo, Słonowice, Sycewice, Sławsko

Nota o Autorze: **Eugeniusz Grzegorz Wiązowski**, dr historii – absolwent Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych UKSW w Warszawie; mgr teologii – absolwent Wydziału Teologicznego UAM w Poznaniu. Autor kilkuset artykułów w miesięcznikach, dwutygodnikach i dziennikach ogólnopolskich, regionalnych oraz lokalnych. Obszar zainteresowań naukowo-badawczych: historia nowożytna, historia Kościoła, socjologia, filologia polska, teologia, filozofia.

Słowa kluczowe: salezjanie, duszpasterstwo, parafia, ksiądz, Pałowo, Słonowice, Sycewice, Sławsko